

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep.
0032 OSLO

Oslo, 17.06.2020
Vår ref. 20/461-14
670.20/BEST
Deres ref. 20/113-1

Høring - NOU 2019: 25 Med rett til å mestre

Landsorganisasjonen i Norge (LO) viser til departementets brev av 21. januar d.å vedrørende ovennevnte høring.

Overordnede kommentarer

Utdanning skal bidra til å utvikle oss som mennesker, gjøre oss til gode samfunnsborgere og ikke minst; sette oss i stand til å bidra best mulig i et arbeidsliv der kravene til kompetanse er høye og økende.

Samfunnet og arbeidslivet har gjennomgått betydelige endringer siden sist grunnlaget for videregående opplæring ble gjennomgått, og flere viktige trender bør hensyntas for at utdanningssystemet skal være framtidsrettet. Rask teknologisk utvikling gir økte og endrede kompetanse-krav og påskynder endringer i næringsstruktur. Ny teknologi må læres og implementeres. Kombinasjonen av praktisk problemløsningsevne og spesialisert kunnskap kan bli viktigere framover.

Historisk høy innvandring har bidratt til at befolkningen er blitt langt mer sammensatt. Aldrende befolkning betyr at flere må belage seg å stå lenger i yrkeslivet, og at behovet for helsefaglig kompetanse øker. Vi har fått et framskredet tjenestesamfunn, der arbeidstakerne ofte opplever å måtte bidra med «hele seg» i yrkesutøvelsen.

Digital kompetanse er blitt viktigere for informasjonsinnhenting, meningsdannelse, og for den enkeltes muligheter til å kunne nyttiggjøre seg offentlige tjenester. Etisk kompetanse og evne til kritisk refleksjon er blitt mer sentralt, ettersom de teknologiske mulighetene og økende informasjonstilgang, ofte av varierende kvalitet, kan stille oss overfor nye dilemmaer.

Flere særtrekk i den norske samfunnsmodellen, bla. koordinert lønnsdannelse, har påskyndet de teknologiske endringene. Norge er nå er blant verdens mest produktive og digitaliserte land. Det reflekterer også høye krav til kompetanse, der fullført videregående opplæring av god standard er blitt en grunnkompetanse for nye som vil inn i arbeidslivet og skal kunne takle høye krav til omstillinger og livslang læring.

Å sikre at hele befolkningen har tilstrekkelig kompetanse til å takle et krevende arbeidsliv og til å kunne henge med i informasjonssamfunnet, er blitt mer sentralt for å få til en god samfunnsutvikling. Det er viktig for produktivitet og konkurransekraft, for å kunne ivareta et velfungerende demokrati, for å motvirke polarisering i arbeidslivet og økte forskjeller.

Landsorganisasjonen i Norge

Torggata 12, N-0181 Oslo E-post: lo@lo.no www.lo.no Telefon: +47 23 06 10 00 Organisasjonsnummer: 971 074 337
Kontonr.: 9001 07 00182 Faktura på e-post: 971074337@autoinvoice.no Elektronisk faktura (EHF): 9908:971074337

Argumentene er dermed mange for at vi som samfunn bør strekke oss langt for at flest mulig får utdanning på minst videregående, at denne opplæringen holder høy kvalitet og er godt tilpasset behov i arbeidsliv og samfunn.

LO er glad for at utvalget tydelig framhever at det ikke er noen løsning å senke kravene til sluttkompetanse for at flere skal kunne gjennomføre videregående opplæring.

Norge har hatt tradisjon for vektlegging av å utvikle hele mennesket i utdanningssystemet, og bidra til selvstendig kritiske individer. Det er behov for mer debatt om hvordan dette best kan ivaretas framover. Ifølge studentbarometre er kritisk tenkning blant ferdighetene studentene opplever de står relativt svakt i for å kunne ta fatt på høyere utdanning. Nordiske land skiller seg positivt ut, sammen med andre nordiske land, i å ha elever med god demokratiforståelse. Dette må tas vare på og suppleres med styrking av kunnskap om bedriftsdemokrati og læring om det organiserte arbeidslivet.

Et klart mål med videregående opplæring må være å få selvstendig, kritiske individer med gode samarbeidsferdigheter og god kjennskap til særtrekkene i det norske arbeidslivet. Vi må bygge opp om den selvstendige fagarbeideren som konkurransefortrinn, og gjøre elevene i gjennomsnitt bedre forberedt på til å kunne ta fatt på høyere utdanning. Her er det et klart forbedringspotensial, men hvor løsningene ikke bare dreier seg om innholdet i videregående opplæring, jfr. nærmere omtale nedenfor.

LO har enkelte innvendinger til utvalgets analyse og forslag. Vi savner særlig en drøfting av sammenhengen mellom frafall i yrkesfaglig videregående opplæring, om bedriftsopplæringsdelen og manglende offentlig satsing på den yrkesfaglige utdanningsretningen - der hele utdanningsløpet fra grunnskole til høyere utdanningsnivåer vurderes i sammenheng.

Vi støtter hovedtrekkene i utvalgets forslag. Å utvide dagens rett til fullføring med studie- eller yrkesfaglig kompetanse er et godt grep. Det gjelder også forslagene om å tilpasse opplæringstilbudet for de som trenger mer tid for å gjennomføre, eller trenger faglig tillegg for å tette hull fra grunnskolen, får det. LO mener dette er bedre enn å innføre et ekstra år etter ungdomsskolen som kan virke stigmatiserende, og som er lite målrettet for elever som mangler enkeltfag. Å utvide voksnes rett, slik at det blir lettere å rekvalifisere seg er også framtidsrettet.

LO kommenterer her enkelte deler av utvalgets forslag. (Nærmere om de nummererte enkeltforslag ligger i vedlegget).

Om rett til videregående opplæring

LO støtter at videregående opplæring fortsatt skal være frivillig, at rettens omfang utvides og rettes inn mot gjennomføring, heller et fastsatt antall år.

LO støtter intensjonen i forslaget om kvalifisering, men alle barn og unge møter ikke en likeverdig og tilpasset opplæring. Flere nylige utvalgsarbeider (bl.a. Stoltenberg og Nordahl-utvalget) peker på at barnehage og grunnskolen ikke gir alle elevgrupper likeverdige forhold. Skolens grunnleggende

oppgave om å utvikle den enkelte, må ikke snus om til at det er eleven som skal møte utviklet for skolen.

Forslaget må derfor forutsette

- en mer praktisk rettet grunnskole med tidlig innsats som gjør flere faglig forberedt
- øke kompetansen om tilpasset opplæring hos lærere og skoleledelse
- et økonomisk styringssystem som sikrer nødvendige ressurser

Dersom disse premissene ikke er på plass, er vi redde for en opphopning av elever tidlig i løpet med svakt faglig grunnlag som stigmatisere mer enn å løse gjennomføringen. Det vil også kunne videreføre feiloppfatninger om at valg av yrkesfag er løsningen for svakt forberedte elever i videregående opplæring.

Dersom en tar utgangspunkt i at ressursene er til stede for å innfri utvalgets intensjon, vil det positive i prinsippet om kvalifisering kunne føre til opplevd mestring og økt motivasjon for mer læring. For de som starter på yrkesfag vil tidlig kontakt med yrkesfaginnhold også sikre motivasjon og mestring. Opplæringsloven gir allerede rett til tilpasset opplæring for alle, og tilrettelagt opplæring for enkelte.

Elevgruppen med kort botid i Norge må ha særskilt tilrettelagte tilbud før de går inn i videregående skole. I innvandringsstette områder er det viktig at alle lærere får tilført kompetanse for å utvikle forståelse for, og kunnskap om den praktiske betydningen av lav språkkompetanse, kommunikasjon og læring med lavt ordforråd, effektive metoder for fagopplæring med språklæring med mer.

LO anbefaler begrenset utprøving med følgeforskning før det konkluderes omkring disse prinsippene.

Sluttkompetanser og krav til sluttkompetanser

Det er grunn til å tro at elever og lærlinger har for lite kunnskap¹ om den norske samfunnsmodellen med trepartssamarbeidet, og om partene i arbeidslivets rolle i samfunnsutviklingen. De trenger å vite om plikter og rettigheter i arbeidsforhold, og utvikle praktiske karrierehåndteringsferdigheter i et stadig mer omskiftelig arbeidsmarked.

LO-forbundet Creo, forbundet for kunst og kultur, har i lang tid ønsket en annen timefordeling for Utdanningsprogram Musikk, Dans og Drama slik at det frigjøres tid til øving. Elvene i dette programmet kunne med fordel hatt mer tid til utøvende programfag i dans og drama. Mer om de konkrete forslagene til endringer i fag- og timetall finnes i vedlegget.

Fokus på inkludering et av de mest fremtredende utviklingstrekkene ved norsk fag- og yrkesopplæring i senere tid. Dette er viktig arbeid som må pågå og forsterkes gjennom reelt tilpasset opplæring.

Utvalget er tydelig på at foreslåtte endringer for yrkesfaglige kvalifikasjoner ikke skal innebære nivåsenkning. LO savner forslag til tiltak som aktivt vil sikre nivået på fag/svennebrev. Utvikling av

---

¹ Undersøkelse Kantar har gjennomført i Vg1 for LO og NHO i 2019.

fremragende yrkeskompetanse² er en aktuell og pågående diskusjon i mange fag- og yrkesutdanningsmiljøer i den europeiske utdanningsdebatten. Vi savner samme fokus i Norge.

Det er behov for å redefinere og omskrive fortellingene omkring fag- og yrkesutdanning hvis kompetansebehovene i arbeidslivet skal dekkes opp. Den yrkesfaglige utdanningsretningen må framstå som et mer likeverdig alternativ til den mer generelle akademiske veien.

Det trengs en styrking hele veien fra grunnskole til høyere utdanningsnivåer. Arbeidslivet trenger faglig sterke og selvstendige fagarbeidere med evne til kritisk tekning og omstilling. Det må bli bedre muligheter for å ta doble fagbrev og høyere yrkesfaglig utdanning, der bla. Mesterbrevordningen må få en tydeligere plass i fagarbeidernes karrierevei.

Yrkesfaglig kompetanse må også vektlegges mer i grunnskolen. Fremragende yrkeskompetanse stimuleres av at en starter tidlig. Men praktisk estetiske fag i grunnskolen er også viktig for opplevelse av mestring som kan smitte positivt over på læring av andre fag. En yrkesfaglig utdanningsretning med gode tilbud hele veien fra grunnskole til etter og videreutdanning, henger tett sammen med mulighetene for å få flere gjennom videregående opplæring.

Opplæring i bedrift – kvalitetsutvikling

Opplæringen i bedrift er lite berørt i rapporten.

Koronakrisen har gitt den videregående opplæringen nye utfordringer, vist et behov for beredskap og synliggjort betydningen av trepartssamarbeidet.

Kvalitet i opplæringen avhenger av nasjonale standarder som sikrer at fagene praktiseres likt over hele landet. Dette styrkes gjennom standardiserte kurs for faglig leder, instruktør i bedrift og medlemmer til prøvenemndene. LO ønsker at slike kurs blir obligatoriske, og at kompetansen til faglig leder og instruktør oppdateres jevnlig.

Slik skolering er fylkeskommunens ansvar, men det er i bedriftenes egen interesse å sette av ressurser til å sikre god kvalitet i egen opplæring. Ansatte og tillitsvalgte som verver seg til prøvenemder og til instruktørrollen, gjør en stor og viktig oppgave – for bedriften, bransjen og samfunnet. Dette må synliggjøres og verdsettes som kompetansegivende verv.

Styring og partene i arbeidslivets rolle

Utvalget har flere forslag LO støtter med hensyn til styring, eksempelvis etablering av nye faglige og nasjonale råd, forsknings- og innovasjonsstrategi og forsterket mandat for yrkesopplæringsnemndene. Samfunnskritiske funksjoner hviler blant annet på godt kvalifisert yrkesfaglig kompetanse, og et godt trepartssamarbeid. Det tradisjonelle trepartssamarbeidet må styrkes med reelle mandat, slik utvalget forslår med innstillingsrett ved dimensjonering for yrkesopplæringsnemnder.

---

² https://eacea.ec.europa.eu/erasmus-plus/actions/centres-of-vocational-excellence_en

Nye utdanningsprogram

LO ser ikke at det er hensiktsmessig opprette parallelle løp og viser til forslag om å utrede hybrider/dobbelkompetanser nærmere.

Nærmere om de nummererte enkeltforslag ligger i vedlegget.

Med vennlig hilsen
LO Norge

Trude Tinnlund
(sign.)

Roger Bjørnstad
(sign.)

Dette brevet er godkjent elektronisk i Landsorganisasjonen i Norge og har derfor ingen signatur.

Vedlegg: LOs kommentarer til de enkelte forslagene

Utvalget foreslår følgende:

1. Dagens rett utvides til en rett til fullføring med studie- eller yrkeskompetanse. LO støtter forslaget.
2. Videregående opplæring skal gjennomgående være basert på kvalifikasjoner, det vil si at den enkelte skal få et tilbud som vedkommende er kvalifisert for. «Kvalifisert for» betyr at den enkelte har et tilstrekkelig grunnlag for å mestre den opplæringen som vedkommende får. LO støtter intensjonen i forslaget. Forskning viser at grunnskolen ikke gir alle elevgrupper likeverdige forhold. Forslaget må derfor forutsette en mer praktisk rettet grunnskole med tidlig innsats som gjør flere faglig forberedt.

For en stor andel av gruppen «elever med kort botid i Norge» må fylkeskommunen fortsatt ha mulighet for, og om nødvendig, pålegges å opprette innføringskurs/kombinasjonsklasse med sikret finansiering. Dette handler om å forberede for å delta i skolen, og ikke minst om sikkerhet i verksteder med maskiner og farlig utstyr.

Opplæringsloven gir allerede rett til tilpasset opplæring for alle, og tilrettelagt opplæring for enkelte. LO anbefaler begrenset utprøving med følgeforskning før det konkluderes omkring disse prinsippene.

3. Utformingen av tilbudet må være tilpasset at elevene/lærlingene har ulike forutsetninger. Noen trenger lenger tid, noen trenger kortere tid for å nå det nødvendige kvalifikasjonsnivået. Utvalget peker på mer tid som et viktig virkemiddel for at flere kan å gjennomføre og bestå videregående opplæring, og LO støtter dette som prinsipp. Vi mener de færreste vil trenge mindre tid for å sikre seg en solid grunnutdanning. Utvalget viderefører begrepet «normert tid» på 3 år. LO mener bruk av begrepet normert tid må drøftes nærmere i forhold til hvilken konsekvens det vil ha for anledningen til å bruke mer tid.
4. Voksnes rett til videregående opplæring utvides til å inkludere voksne som trenger rekvalifisering for å kunne delta i arbeidslivet. LO støtter forslaget.

Kapittel 3 Sluttkompetanse, om å være kvalifisert og drøfting av endringer i tilbud og regelverk

Utvalget har lagt til grunn for sitt arbeid at flere skal gjennomføre. Samtidig skal sluttkompetansen den enkelte oppnår, holde høyest mulig kvalitet. Kapitlet beskriver hvilke strukturelle endringer som kreves, kvaliteten på sluttkompetansen og hva det betyr å være kvalifisert. Kapitlet tar opp hvilke endringer som bør gjøres med retten til videregående opplæring, og gjennomgår begrepet grunnkompetanse og utfordringene med denne formen for sluttkompetanse.

Utvalget foreslår følgende:

5. Videregående opplæring skal fortsatt være frivillig. LO støtter forslaget

6. All ungdom med fullført grunnskole skal fortsatt ha rett til videregående opplæring
LO støtter forslaget
7. Det innføres en rett for alle til å fullføre videregående opplæring med studiekompetanse eller full yrkeskompetanse. LO støtter at retten skal omfatte *full sluttkompetanse for begge retninger*. Elevgruppen med kort botid i Norge må ha særskilt tilrettelagte tilbud før de går inn i videregående skole.
8. Sluttkompetansen bygges opp om to tydelige hovedretninger: studiekompetanse og yrkeskompetanse.
LO støtter intensjonen i forslaget og avventer nærmere utredning om hybrider/dobbelkompetanser.
9. De som avbryter videregående opplæring før de har gjennomført med full sluttkompetanse, har oppnådd delkompetanse.
LO støtter forslaget med følgende forutsetning: Delkompetanse er ikke en opplæringsordning, men en dokumentasjon av gjennomført opplæring når en elev/lærling/lærekandidat avbryter opplæringen.
10. De med langsiktig mål under vitnemål, fag- eller svennebrev oppnår grunnkompetanse som sluttkompetanse.
LO støtter forslaget under forutsetning om at grunnkompetanse omfatter den nåværende gruppen lærekandidater. LO ser ikke behov for flere opplæringsordninger/nivåer under full yrkeskompetanse, men at det gis tid, oppfølging og tilpasset opplæring for at flere kan nå fulle sluttkompetanser. Grunnkompetansen kan individuelt tilpasses den enkelte, noe som gir gode forutsetninger for å tilby meningsfull opplæring for individene i denne mangeartede gruppen unge og voksne.
11. Det skal tilbys obligatoriske innføringsfag i norsk, engelsk og matematikk for elever som trenger dette. Språkopplæring i norsk skal være integrert i dette tilbudet.
LO mener det fortsatt er behov for egne kombinasjonsklasser for elever med kort botid i Norge. I innvandringstette områder er det viktig at alle lærere får tilført kompetanse for å utvikle forståelse for, og kunnskap om den praktiske betydningen av lav språkkompetanse, kommunikasjon og læring med lavt ordforråd, effektive metoder for fagopplæring med språklæring med mer.
12. Strukturen innrettes etter kvalifikasjoner basert på at elevene og lærlingene går i ulik takt; herunder må den enkelte ha bestått de fagene som kvalifiserer for neste nivå.
LO viser til kommentar til forslag 2.
13. De som ikke består et fag, har rett til ny opplæring i faget. Det gjelder også etter avsluttet opplæring etter den normerte tiden på 3 år.
LO mener dette er ett av de viktigste tiltakene utvalget foreslår, og støtter det. Se også kommentar pkt. 3 vedrørende «normert tid».

Kapittel 4 Fagene og organiseringen av opplæringen

Kapitlet tar utgangspunkt i at det er sluttkompetansen som skal være utgangspunktet for de to hovedløpene i opplæringen. Videre at opplæringen skal baseres på at elevene skal ha et tilbud som gjør dem kvalifisert til å kunne fullføre med en sluttkompetanse.

Kapitlet foreslår hvilke endringer som bør gjøres i innretningen på fagene og organiseringen av opplæringen. Kapitlet gjennomgår dagens vurderings- og dokumentasjonsordninger, og foreslår endringer i disse.

Utvalget foreslår følgende:

14. Fellesfagene gjennomgås med tanke på enda sterkere relevans for sluttkompetansen i de to løpene.
LO støtter intensjonen men vil avvente utredningen om dobbelkompetanse og hybrider. Slik vi har forstått det, er det allerede et pågående arbeid med å programrette fellesfagene. Utviklingen i arbeidslivet går i retning av at alle trenger en god miks av praktiske ferdigheter og kritisk, reflekterende tenkning. Samtidig trenger man klare mål for i grunnopplæringen og for hva sluttkompetansene skal omfatte.
15. Noen av fellesfagene blir delvis programrettet.
Se kommentar på forslag 14.
16. Fag- og timefordelingen gjennomgås med tanke på ny fordeling av timer til fellesfag og programfag, slik at elevene får økt mulighet for fordypning.
LO viser til den pågående Fagfornyelsen og må avvente den for å kunne se hva resultatet av den blir – sett i forholdet til utvalgets forslag.
17. Læreplanene i fellesfag utformes som egne læreplaner i videregående opplæring.
LO støtter forslaget, men er usikker på om det er viktigere å skape inntrykk av noe nytt, sett opp mot sammenheng og overgang når det gjelder motivasjon for gjennomføring.
18. At det begrepsmessig skilles tydelig mellom grunnskolen og videregående opplæring, og at begrepet grunnopplæring utgår.
Vi viser til kommentar til forslag 17 og støtter intensjonen i forslaget forutsatt god overgang ivaretas fortsatt. Undersøkelser har vist at det er i overgangene mellom utdanningene og årstrinnene at fare for frafall oppstår.
19. Skoleåret deles inn i terminer.
LO er kritisk til dette forslaget på grunn av praktiske utfordringer. En utprøving kan gi erfaringer å bygge på.
20. Elevene får opplæring i et mindre antall fag i hver termin.
LO er kritisk til dette forslaget på grunn av praktiske utfordringer. En utprøving kan gi erfaringer å bygge på.
21. Fag som i dag strekker seg over mer enn ett år, deles inn i mindre enheter med sluttvurdering.
LO mener dette forslaget vil bli ivaretatt, hvis man avholder sentralt gitte avsluttende eksamener på Vg1 og Vg2.

LO ønsker utprøving av forslagene som omhandler den praktiske løsningen av utvalgets overordnede forslag – slik som organisering av opplæringen, faginndelinger og vurdering. Opplæringsordningene skal ha nasjonalt fastsatte rammer, med et avklart lokalt handlingsrom. Yrkesfaglige opplæringsløp skal fastsettes etter behandling i faglige råd.

22. Opplæringsloven § 8-2 endres for videregående opplæring, slik at elever som får opplæring i innføringsfag, kan få opplæring i egne grupper tilpasset deres mestringsnivå og det tempoet de trenger.
LO viser til tidligere kommentarer om hvordan elever med kort botid fortsatt trenger et grundigere fundament før de begynner i ordinære klasser.
23. En nærmere utredning av en nasjonal eller regional organisering av nettbasert opplæring.
LO støtter forslaget. Korona-krisen har vist behovet for bedre digitale opplæringsmuligheter som er tids- og steduavhengige. Her må satses mye på utvikling av digitale opplæringsverktøy som utvikler ferdigheter – ikke bare kunnskaper.
24. Grunnskolekarakterer er bestemmende for om elever skal ha innføringsfag. Innføringsfaget skal vurderes av faglæreren etter kriterier for bestått / ikke bestått.
LO støtter intensjonen, men synes det er uklart om vurderingsordningen stiller elevene likt når kvalifiseringen er gjennomført?
25. Kravet til halvårsvurdering med karakter må revurderes. Gjennomgangen av dagens praksis for underveisvurdering med og uten karakter bør også inkludere dagens fortolkning av regelverket.
26. Fagene avsluttes med sluttvurdering etter endt opplæringsperiode. Sluttvurderingen skjer til flere tider av året avhengig av når i året opplæringen er ferdig.
LO er usikker på hvordan dette forslaget bidrar til utvikling av helhetlig kompetanse – og hvordan det vil innvirke på sluttvurderingen.
27. Sluttvurderingen innebærer en vurderingsform som sikrer modning i faget.
Dette forslaget er uklart.
28. Vurderingsformen skal være i tråd med kompetansebegrepet i LK20 og LK20S og være tilpasset faget.
LO støtter forslagene.
29. Trekkordningen avvikles. Det bestemmes et gitt antall fastsatte eksamener. Det skal være kjent for elevene når de begynner med opplæringen i faget, om faget er eksamensfag, og hvilken eksamensform som gjelder.
LO støtter forslaget.
30. Elevenes programfag skal få økt betydning i vektingen mellom fagene på vitnemålet.
LO støtter forslaget, men ser det i sammenheng med utredning om dobbekompetanser og hybrider.

31. Elever som får delkompetanse, får utstedt delkompetansebevis.
LO støtter forslaget.
32. Elever som går planlagt løp mot grunnkompetanse, får utstedt kompetansebevis. Det bør utarbeides et kompetansebevis som synliggjør kompetansen i fag som ikke vurderes med karakter.
LO støtter forslaget.

Kapittel 5 Det studieforberedende utdanningsløpet

Kapitlet går gjennom kravene til å være studieforberedt og foreslår endringer i både struktur og innhold for at kvaliteten på studiekompetansen skal bli best mulig.

Utvalget foreslår følgende:

33. Ordningen med generell studiekompetanse består.
LO støtter forslaget og viser til sin prinsipielle holdning om at gjennomført videregående opplæring skal gi adgang til videre utdanning.
34. Det opprettes nye utdanningsprogrammer i det studieforberedende utdanningsløpet.
LO ser ikke at det er hensiktsmessig opprette parallelle løp og viser til forslag om å utrede hybrider/dobbelkompetanser nærmere.
35. Deler av fellesfagene engelsk, norsk og matematikk programrettes på Vg2 og Vg3.
LO støtter forslaget.
36. Timetallet i norsk reduseres noe.
LO støtter forslaget.
37. Det opprettes et norsk programfag.
LO støtter forslaget.
38. Norsk deles inn i 3 enheter med sluttvurdering.
39. Timetallet i engelsk økes.
40. Timetallet i fremmedspråk reduseres.
LO støtter forslaget der det er relevant for utdanningsprogrammet og sluttkompetansen.
41. Kravet om at elever som ikke har hatt fremmedspråk i grunnskolen, må ha opplæring i faget over 3 år i videregående opplæring, fjernes.
LO støtter forslaget.
42. Matematikk 2P fjernes.
LO støtter forslaget, men viser til kompetansebehov innen anvendte realfag.

43. De øvrige fellesfagene gjennomgås med tanke på plass, omfang og ny fagstruktur.
LO støtter forslaget.
44. Timetallet i kroppsøving økes.
LO støtter forslaget.
45. Dagens ordning med tilleggspoeng i videregående opplæring bortfaller.
LO støtter forslaget.
46. Omfanget av programfag økes.
LO vil avvente å de utfallet av Fagfornyelsen før vi kan gi gode kommentarer her.
47. Elevene skal kunne fordype seg mer i programfagene.
LO støtter forslaget.
48. Elever som har valgt et programfag, skal ikke ha det parallelle fellesfaget.
LO støtter forslaget.
49. Kunnskapsgrunnet om de studieforbredende retningene må øke, og endringer må følges med forskning.
LO støtter forslaget.
50. Totaltimetallet i opplæringen bør være likt for alle utdanningsprogrammene, dette vurderes sammen med andre endringsforslag.
LO støtter forslaget.

Kapittel 6 De yrkesfaglige utdanningsløpene

Kapitlet beskriver utvalgets vurdering av behovet for endringer i yrkesfagene med mål om at flere skal gjennomføre opplæringen med en yrkeskompetanse med høy kvalitet. I dette kapitlet ser utvalget på hvilke implikasjoner utvalgets forslag i kapittel 2, 3 og 4 har for yrkesfagene.

Utvalget foreslår følgende:

51. Å innhente mer kunnskap om sluttkompetansene til elever som gjennomfører videregående opplæring med dobbeltkompetanse. Forutsetningen for å bevare dobbeltkompetanseløp er at begge sluttkompetansene er vurdert som gode.
LO støtter forslaget og har tidligere foreslått det samme i forbindelse med overføring av utdanningsprogrammet Medier og kommunikasjon.
52. Opplæringsmodeller for det enkelte lærefag fastsettes nasjonalt i den yrkesfaglige tilbudsstrukturen og defineres med utgangspunkt i behovet i bransjen. Dette kan omfatte både 2 + 2-modellen, vekslingsmodeller, 1 + 3-, 3 + 1-modeller og skoleløp som gir yrkeskompetanse. LO støtter forslaget om at lærefaget fastsettes nasjonalt og vil beholde hovedmodellen 2+2 som retningsgivende. Den kan suppleres med alternative modeller på anbefaling fra det formelle trepartssamarbeidet med de faglige rådene.

53. Det innføres større grad av fleksibilitet for at opplæringsmodell også kan defineres regionalt i samarbeid med partene i arbeidslivet i henhold til en nasjonal standard.
LO mener vi alt har stor fleksibilitet i dagens mange opplæringsordninger og viser til kommentar i forslag 52.
54. Fellesfagene gjennomgås med tanke på hvilken plassering og hvilket omfang de skal ha i det enkelte utdanningsprogrammet.
LO støtter yrkesretting av fellesfag der en begrenset del av innholdet i læreplanen tilpasses, under forutsetning av at alle variasjoner teller likt innfor verdsetting i generell studiekompetanse.
55. Det bør vurderes å øke timetallet i engelsk i noen utdanningsprogrammer.
LO støtter forslaget.
56. Det bør vurderes å innføre obligatorisk fremmedspråk i noen utdanningsprogrammer.
LO støtter forslaget.
57. Omfang og innhold i matematikk vurderes innenfor hvert enkelt utdanningsprogram.
LO støtter ikke forslaget, men mener at innholdet kan gjøres mer relevant for utdanningsprogrammets innhold.
58. Det vurderes om naturfag bør deles opp i mindre fagdisipliner, og om vektleggingen av hver disiplin bør vurderes i det enkelte utdanningsprogram.
LO støtter intensjonen og viser til innledende forslag om utprøving.
59. Gjennomgangen av fellesfagene må omfatte en vurdering av behov for økt innslag av de humanistiske fagene.
LO støtter intensjonen, men at det på lik linje med de grunnleggende ferdighetene, er perspektiver som må flettes inn i mange fagsammenheng.
60. Det vurderes om noen fellesfag kan slås sammen i en ny fagstruktur som ivaretar sentrale kompetanser, blant annet med utgangspunkt i de tverrgående temaene i LK20 og LK20S.
61. Fellesfagene gjennomgås med tanke på behov for programretting.
LO viser til kommentar til forslag 54.
62. Arbeidet med yrkesretting må fortsette både i fellesfagene og i de brede programfagene.
LO støtter forslaget.
63. Programfagene gjennomgås med tanke på omfang og plassering, herunder behov for mer spissede programfag i noen utdanningsprogrammer.
LO viser til den pågående fagfornyelsen og forutsetter at partene gis rom for å skape nødvendig relevans i alle utdanningsprogrammer. Læreplanene må justeres fortløpende, og ikke med tiårs mellomrom for å fange opp viktige kompetansebehov slik disse utvikler seg i samfunnet og arbeidslivet.

64. Det vurderes om programfagene bør moduliseres.
LO er fortsatt usikker på om det er behov og fornuftig å legge ressurser i utviklingen av moduler i grunnutdanningen. En utprøving avgrenset til voksne under «Fagbrev på jobb» har fortsatt til gode å finne sin forvaltningsmessige avklaring i mange fylkeskommuner. Vi er skeptiske til moduler under en varighet av ett semester i en grunnutdanning som bygger på tverrfaglighet. Innen et halvår skal det læres teori og praktisk oppøving som omformes til en helhetlig kompetanse der også den generelle delen av læreplanverket skal trekkes med – og det skal gjennomføres vurdering. LO ser det rett og slett som lite realistisk med mindre enheter enn dette.
65. Formålet med yrkesfaglig fordypning må bli tydeligere.
LO støtter forslaget og håper faget snart finner den formen det opprinnelig var ment som fra arbeidslivets side.
66. Det skal ikke lenger kunne tas timer fra yrkesfaglig fordypning til fag på de studieforbereidende utdanningsprogrammene eller fra påbygging til generell studiekompetanse.
LO viser til forslag om utredning av hybrider/dobbeltkompetanser, men støtter intensjonen i forslaget.
67. En endring av praksisbrevordningen til en ordning med delkompetanse utredes nærmere. Ordningen skal være rettet mot elever som har utfordringer med å gjennomføre med yrkeskompetanse. Det er en forutsetning at ordningen utvikles i samarbeid med arbeidslivet, og målet er at elevene på lengre sikt skal oppnå et fag-/svennebrev.
LO støtter en utredning om delkompetanse under forutsetning av at ordningen gjelder for begge sluttkompetanser, studiekompetanse og fag/yrkeskompetanse. Arbeidslivet har allerede mulighet for inkludering gjennom stillinger som hjelpearbeider/assistent o.l. Stillingene innehas av individer med mange ulike kompetanser. Ordninger med «spesifikke» kompetansekrav under fag/yrkeskompetanse kan løses gjennom lærekandidat der den enkelte oppnår grunnkompetanse som alt er definert på nivå 3 i NKR.
68. Det innhentes mer kunnskap om oppnådd kompetanse og om overgangen til arbeidslivet for kandidater fra lærekandidat- og praksisbrevordningen.
LO støtter forslaget.
69. Fylkeskommunen og Y-nemndas dialog og samarbeid om dimensjonering av utdanningstilbudet på Vg1 og Vg2 kan styrkes og konkretiseres ved hjelp av opsjonsavtaler. Opsjonsavtaler kan bidra til å sikre at tilbud og etterspørsel av læreplass er bedre samstemt. LO støtter forsterket dialog mellom fylkeskommunen og Y-nemnda i alle saker som har med kvalitet og utvikling av fag- og yrkesopplæring å gjøre, herunder bedre samsvar mellom tilbud og etterspørsel av læreplasser.
70. Fylkeskommunen må tilby kvalifiseringstiltak til elever som ikke finner læreplass. Slike tiltak må defineres nasjonalt og bli obligatorisk for fylkeskommunen å tilby.
LO viser til partenes arbeid med Samfunnskontrakt for flere læreplasser og ser få andre muligheter for å tilby noe av kvalitet enn å forsterke og forbedre det arbeidet som skjer regionalt og lokalt – slik som bedre sammenheng mellom dimensjonering og skoleplasser.

71. Fylkeskommunen får et større oppfølgingsansvar for lærlinger.
LO støtter intensjonen i forslaget, men det betyr også at fagopplærings-avdelingene må bygge opp ressurser og kompetanse.
72. Fylkeskommunene skal sette av personalressurser for at skolene skal følge elevene over i læretiden. En slik ressurs kan også ta et ansvar for å bistå elever som sliter med å finne en læreplass.
LO støtter intensjonen i forslaget og viser til fylkeskommunens og opplæringskontorenes oppgaver som må få en avklaring.
73. Lærlinger som står i fare for ikke å gjennomføre opplæringen eller stryke på fagprøven, må motta målrettet støtte fra fylkeskommunene, for eksempel gjennom mentorordninger.
LO støtter intensjonen i forslaget og viser til fylkeskommunens og opplæringskontorenes oppgaver.
74. Alternativer for elever som mangler læreplass, må forbedres gjennom nasjonalt fastsatte modeller som sikrer lengre opplæringstid og mer praksisnære tilbud.
LO støtter forslaget og ser på alternativt Vg3 som den unntaksmessige sikkerhetsventilen i systemet. Samtidig er det åpenbart at vi må ha nasjonal beredskap når hovedmodellen kan feile for mange, slik vi frykter kan bli følgende av korona-krisen.
75. Det nedsettes et forprosjekt som kartlegger, stimulerer og tilrettelegger for samarbeid om regionale kompetansesentre mellom fylkeskommunene og bransjene.
LO støtter forslaget.

Gjennomgangen av den videregående opplæringen må legge større vekt på behovet for ressurssterke miljøer for yrkesfagene. Dette er avgjørende for å ivareta små fag med få kontrakter, utstyrstunge fag, fag med særskilte geografiske plasseringer ved flyplasser, havbruksanlegg, industriklynger mv. Dette betyr også at yrkesfagene trenger økte nasjonale investeringer i utstyr, læremidler, lærere med mer. Dette er helt avgjørende for at Lied-utvalgets gode intensjoner kan bli til virkelighet.

Samarbeidsrådet for yrkesopplæring (SRY) og de faglige rådene har i flere runder jobbet med landslinjer og landsdekkende linjer. Partene har ønsket etablert kompetansesentra i regionene. Det spiller i utgangpunktet ingen rolle om staten eller fylkene er eiere. Det viktige er at det gis handlingsrom og ressurser til å satse på slike sentra i nært samarbeid med bedriftene og partene. Det kan også være verdt å kople dette på EU-Kommisjonens satsing på såkalte Centres of Vocational Excellence hvor også norske miljøer kan søke om midler og engasjere seg.

Kapittel 7 Omvalg og muligheter for videre utdanning

Kapitlet går gjennom hvilke konsekvenser forslagene har for elevenes muligheter når det gjelder å krysse mellom de to hovedløpene, og hvilke muligheter som finnes for videre yrkesfaglig karriere etter videregående opplæring.

Utvalget foreslår følgende:

76. Det stilles nye krav til påbygging til generell studiekompetanse.
LO støtter forslaget.
77. Elevene på påbygging til generell studiekompetanse skal få bedre tid til opplæringen, og tiden for tilbudet vurderes utvidet til 1 ½ eller 2 år.
LO støtter forslaget.
78. Påbygging til generell studiekompetanse skal ikke være en standardisert størrelse, men vil avhenge av hvilket yrkesfaglig utdanningsprogram elevene kommer fra.
LO støtter intensjonen i forslaget.
79. Retten til påbygging til generell studiekompetanse etter Vg2 fjernes, men retten til påbygging etter Vg3 skal bestå.
LO støtter intensjonen i forslaget men avventer utredning om dobbelkompetanse og hybridløsninger.
80. Man går bort fra dagens ordning med kryssløp fra Vg1 studiespesialisering til Vg2 yrkesfag.
LO støtter forslaget.
81. Det innføres yrkesfaglig påbygging for elever som har fullført et studieforberedende utdanningsprogram. Elevene bruker nødvendig tid på å tilegne seg den yrkesfaglige kompetansen.
LO støtter forslaget med presisering av at tid også innebære opplæringstid i bedrift.

Kapittel 8 Voksne i videregående opplæring

Kapitlet handler om voksnes behov for opplæring på videregående nivå og hva som kan gjøres for at flere voksne skal ta videregående opplæring. Kapitlet ser også på om politikkområdet i større grad kan samordnes.

Utvalget foreslår følgende:

82. Retten til videregående opplæring skal også omfatte dem som etter nåværende regelverk har brukt opp ungdomsretten uten å ha bestått videregående opplæring.
LO støtter forslaget.
83. Voksne gis rett til inntak på 1 av 3 søkte utdanningsprogrammer slik som ungdom.
LO er usikker på om dette er en hensiktsmessig innordning av en rett for voksne. Det kan kanskje fungere for unge voksne som gjennomfører grunnutdanning, men ikke for en voksen som trenger rekvalifisering til et bestemt yrke.
84. Voksne som har videregående opplæring fra før, får rett til opplæring som fører fram til én ny yrkeskompetanse.
LO ville ideelt sett ikke hatt noen begrensning fordi vi tror det er unødvendig, men støtter forslaget.

85. Voksne med betydelig realkompetanse knyttet til en bestemt sluttkompetanse skal ha rett til inntak til opplæring med denne sluttkompetansen som mål.
LO støtter forslaget, jamfør kommentar til forslag 83.
86. Det bør vurderes om lærlingtilskuddet til annen gangs utdanning bør reduseres
LO støtter ikke forslaget.
87. Det bør vurderes om voksenopplæringen kan bygges rundt moduler og realkompetansevurdering i tråd med pågående forsøk.
LO støtter intensjonen i forslaget men bemerker at mangfoldet i voksegruppen med mange som har begrenset realkompetansegrunnlag, tilsier at de trenger den fulle opplæringen for å få mer varig tilknytning til arbeidsmarkedet.
88. Realkompetansevurdering blir en obligatorisk del av fylkeskommunens søknadsbehandling og ikke kun gjennomføres etter ønske fra den enkelte søker.
LO støtter forslaget, og er spesielt glad for utvalgets arbeid her.
89. Det utarbeides et nytt verktøy for realkompetansevurdering som kan benyttes av fylkeskommunene.
LO støtter forslaget, og er spesielt glad for utvalgets arbeid her.
90. Det utvikles styringsinformasjon på regionalt og nasjonalt nivå knyttet til voksenopplæringen.
LO støtter forslaget.
91. Det utredes om fylkeskommunen bør få et større ansvar for voksne som har utbytte av å kombinere grunnskole og videregående opplæring.
LO støtter forslaget.
92. Det igangsettes et arbeid for å vurdere hvordan Nav og fylkeskommunene kan samarbeide tettere om å gi voksne arbeidssøkende formell kompetanse på videregående nivå.
LO støtter forslaget. Flere LO-forbund har medlemmer med kompetanse som kan benyttes sterkere inn i dette arbeidet. LO viser også til de midlertidige tiltakene som nå iverksettes som følge av korona-krisen som kanskje kan gi nyttige erfaringer.

Kapittel 9 Styring, roller og ansvar i videregående opplæring

Kapitlet diskuterer hvilke konsekvenser utvalget mener forslag får for fylkeskommunenes ansvar og rolle for videregående opplæring, for samarbeidet med sentrale aktører og for hvordan staten skal styre videregående opplæring.

Utvalget foreslår følgende:

93. Fylkeskommunens arbeid med å sikre kvaliteten på opplæringen må fortsette og forsterkes. Dette gjelder opplæring både i skole og i bedrift.
LO støtter forslaget og viser til innledningsvis kommentar.

94. Som ledd i å sikre kvaliteten bør det vurderes om det er behov for å stille bestemte kompetansekrav knyttet til ulike funksjoner på skolene.
LO støtter forslaget. Det er avgjørende at skolene har riktig og oppdatert kompetanse som dekker bredden i ulike oppgavene som skoleeier har ansvar for. Særlig vil vi trekke fram kompetanse i å fange opp og følge opp elever som har det vanskelig psykososialt.
95. Oppfølgingstjenestens ansvar kan endres til også å jobbe forebyggende for å hindre at elever ikke gjennomfører. Oppfølgingstjenestens ansvarsområde kan også utvides. Her kan både ungdomsskoleelever uten vurdering og voksne med behov for videregående opplæring være en målgruppe.
LO støtter forslaget, men savner en tydeligere satsning på å redusere frafall knyttet til det psykososiale skolemiljø og den enkelte elevs psykiske helse. Mental helse står fram som en helt avgjørende faktor og vi mener at det er godt dokumentert at dårlig mental helse ser ut til å være en viktig forklaring på hvorfor mange elever faller fra (jfr. FAFO, forskere ved OsloMet).
96. Kompetansekrav til lærere på videregående nivå vurderes utvidet.
LO mener vurderingen må foregå i den ordinære partsdialogen slik at alle arbeidstakergrupper innen skolen får utøve medbestemmelse knyttet til kompetansekrav.
LO vil poengtere at innen mange yrkesfaglige løp er annen utdanning enn master mer relevant for å undervise, og høyere yrkesfagligutdanning og Mesterbrev må likestilles i eventuelle kompetansekrav og verdsettes likt med master ved ansettelse og karriereløp.
97. Fylkeskommunen må få et større ansvar for å ivareta karriereveiledningen.
LO støtter forslaget. Tjenestene må være tilgjengelige for alle, også arbeidslivet.
98. Samarbeidet mellom utdanningsmyndighetene og de faglige rådene må styrkes for å gjennomføre endringer innenfor yrkesfagene.
LO støtter forslaget, og mener det må innebære forsterket tillit til partene i arbeidslivet.
99. For å forsterke Y-nemndenes arbeid med dimensjonering foreslår utvalget at Y-nemndene gis innstillingsrett om dimensjonering av utdanningstilbudene når saken behandles politisk i fylkeskommunen.
LO støtter forslaget.
100. Det etableres et nasjonalt fagråd for studieretninger og høyere utdanning.
LO støtter forslaget med tilføyning av relevante arbeidslivsparter.
101. Det opprettes et nasjonalt faglig råd for hver studieretning.
LO støtter forslaget med tilføyning av relevante arbeidslivsparter.

Det utvikles nettverk og faste strukturer for samarbeid mellom videre-gående skoler, regionale høyere utdanningsinstitusjoner og andre kompetansemiljøer, herunder